

РОЗВИТОК І СУЧАСНИЙ СТАН СТОСУНКІВ РОСІЇ І НАТО

Міжнародна політика України, стан та перспективи стосунків з європейськими структурами, і перш за все з НАТО, знаходяться у центрі уваги суспільства. Особливої гостроти ці питання набувають під час виборчих кампаній у нашій державі. Одним з найвагоміших аргументів противників євроатлантичної інтеграції України є твердження, що це шлях до руйнування братерських відносин з Росією. Більш того, стверджується, що це сприяння зазіханням НАТО щодо послаблення військової могутності сусідньої слов'янської держави, зменшення її можливостей гарантувати сталий, демократичний, незалежний і безпечний розвиток країн колишнього СРСР.

Тому огляд відносин між Росією і НАТО, порівняння сучасного стану стосунків Росії і НАТО зі ставленням до Альянсу колишнього СРСР у минулому, на наш погляд, є важливими і корисними.

НАТО надає особливого значення розвитку конструктивних і робочих відносин з Росією. З часом вдалося досягти значного прогресу в перетворенні старого протистояння, яке ґрунтувалось на ідеологічній, політичній і військовій конфронтації, на офіційно оформлене партнерство, що розвивається і ґрунтується на спільних інтересах і діалозі, який продовжується.

Найважливіші кроки на шляху співпраці. Падіння Берлінського муру у 1989 році поклало кінець ідеологічному і політичному розколу Європи. Розпад Радянського Союзу і Варшавського пакту в 1991 році та виникнення нових загроз безпеці в період після холодної війни сприяли намаганням НАТО розвивати нові форми діалогу і співпраці з країнами Центральної і Східної Європи та країнами – членами СНД.

З 1991 року Альянс і Росія спільно працюють над різноманітними питаннями безпеки й оборони.

У тому ж 1991 році Росія приєдналася до Ради північноатлантичної співпраці.

У 1994 році вона приєдналася до програми **“Партнерство заради миру”** (ПЗМ) – головної програми НАТО, присвяченої двосторонньому співробітництву, чим підсилила свій широкий діалог з Альянсом.

Мирна Дейтонська угода 1995 року щодо Боснії та Герцоговини додала нового виміру партнерству, тісній та ефективній співпраці між Росією та НАТО над втіленням у життя військових аспектів. У 1996 році згідно з угодою Росія надіслала свої війська для участі в

миротворчих силах під проводом НАТО в Боснії та Герцоговині. Безпрецедентна участь російських підрозділів поряд із силами Альянсу віддзеркалює спільну політичну відповідальність за втілення Угоди.

20 березня 1996 року в Москві Росія та НАТО підписали **Меморандум** про домовленість із питань цивільного планування на випадок надзвичайних ситуацій та готовності до катастроф. Цей документ зобов'язує обидві сторони нарощувати зусилля та підтримку практичної співпраці і взаємодопомоги в готовності до катастроф і боротьбі з ними. Обидві сторони нині розглядають пропозиції про співпрацю по сприянню діям Агентства ООН з координації гуманітарної діяльності на випадок масштабної катастрофи.

Травень 1997 року – підписання Основоположного акта про взаємовідносини, співпрацю і безпеку, який став офіційною основою відносин між НАТО і Росією. У ньому була виражена спільна мета побудувати тривалий мир, передбачалося створення Постійної спільної ради (ПСР) як органу консультацій і співпраці. Утворено Експертну групу з питань готовності до цивільних надзвичайних ситуацій та допомоги в умовах катастроф.

18 березня 1998 року Росія офіційно відкрила свою місію при НАТО. Для сприяння співпраці у військовій та оборонній галузях Росія призначила свого вищого військового представника до складу цієї місії. Протягом перших трьох років існування ПСР зверталась до широкого спектра тем, які цікавлять обидві сторони.

У 1999 році виникли суперечки щодо повітряної компанії в Косові і Росія призупинила свою участь у ПСР. Попри це певна діяльність продовжувалась без перерви, зокрема участь у підтримці миру в Боснії та Герцоговині. Росія відіграла важливу дипломатичну роль у врегулюванні косовської кризи, і в червні 1999 року, коли було розгорнуто сили під проводом НАТО в Косові, російські миротворці увійшли до їх складу.

2000 рік – лорд Робертсон став Генеральним секретарем НАТО, а президентом Росії обраний Володимир Путін, який оголосив про наміри відбудувати відносини з НАТО в дусі прагматизму. Лорд Робертсон на запрошення російського керівництва відвідав Москву 16 лютого 2000 року, де була опублікована **спільна заява**, у якій НАТО і Росія погодились поступово повернутися до широкої співпраці на ґрунті Основоположного акта.

Травень 2000 року, Флоренція: міністри закордонних справ країн – членів НАТО і Росії підтвердили згоду щодо створення Інформаційного бюро НАТО в Москві.

11 вересня 2001 року – напад терористів на США: Росія негайно відкрила свій повітряний простір для учасників міжнародної коаліції в Афганістані та надала підтримку антитерористичній коаліції у вигляді обміну розвідданими.

Травень 2002 року – підписання у Римі главами держав Росії і членів Альянсу спільної декларації “Про відносини між НАТО і Росією: нова якість” [2, с. 209-210].

Проблеми у стосунках. Деякі події останніх місяців цього року свідчать про наявність суттєвих протиріч і проблем у стосунках РФ та держав Альянсу.

Травень 2007 р. Росія після недавніх контактів із представниками США не змінила свого негативного ставлення до розміщення елементів ПРО в Європі, зазначив В. Путін по закінченні переговорів з держсекретарем США К. Райс, однією з тем яких стало майбутнє розміщення елементів ПРО в Європі. “У результаті контактів, які відбулися з американськими партнерами, змін у нашій позиції не відбулося, та й бути не може”, – сказав президент Росії на прес-конференції за підсумками переговорів. “Ми вважаємо, що це абсолютно шкідлива річ”, – заявив В. Путін [21].

Держдума Росії 7 листопада 2007 р. одноголосно проголосила мораторій на виконання Росією договору про обмеження звичайних озброєнь у Європі [11].

Президент РФ В. Путін заявив, що, починаючи з 17 серпня 2007 р., після 15-літньої перерви, відновилися регулярні польоти стратегічної авіації (стратегічних ракетноносців, літаків забезпечення й літаків-заправників) РФ у віддалених районах країни [7].

В. Путін також відзначив, що Росія відновлює польоти стратегічної авіації, перервані в 1992 році, на постійній основі. Бойове чергування авіації, що носить стратегічний характер, буде здійснюватися в регіоні активного судноплавства й економічної діяльності Росії [17].

Розвиток, основні напрямки, а також стан стосунків між Росією і НАТО з метою більш прискіпливого їх вивчення доцільно розподілити на такі складові:

- створення Ради Росія – НАТО (РРН);
- сприяння контактам і співпраці;
- боротьба з тероризмом;
- подолання виникаючих загроз безпеці;
- оперативна співпраця;
- оборонна реформа;
- співпраця між військовими;
- співпраця у сфері матеріально-технічного забезпечення;

- контроль над озброєннями;
- ліквідація надзвичайних ситуацій і наслідків катастроф;
- наукова та екологічна співпраця;
- опір Росії щодо розміщення об'єктів ПРО США в Польщі й Чехії;
- мораторій на виконання Росією договору про обмеження звичайних озброєнь у Європі;
- відновлення регулярних польотів стратегічної авіації Росії в районах Північної Атлантики та Північного полюса.

Створення Ради Росія – НАТО передбачалося римською декларацією, де керівники держав НАТО і Росії взяли на себе зобов'язання посилити свою спроможність співпрацювати на рівних умовах у сферах спільних інтересів і спільно протистояти ризикам і загрозам своїй безпеці. 3 липня 1997 року РРН є головним місцем проведення консультацій між НАТО і Росією. 26 країн – членів НАТО і Росія беруть участь у діяльності РРН як рівні партнери, шукаючи і використовуючи можливості для спільного прийняття рішень і спільних дій з широкого спектра питань безпеки в євроатлантичному регіоні.

Рада Росія – НАТО та підпорядковані їй структури діють на основі принципу консенсусу і постійного політичного діалогу. Як держави НАТО, так і Росія залишають за собою право діяти самостійно, хоча їхньою основною метою у рамках РРН є спільна робота в тих сферах, у яких вони мають спільні інтереси і які їх непокоять. Це боротьба з тероризмом, врегулювання криз, боротьба з розповсюдженням зброї масового знищення (ЗМЗ), заходи з контролю над озброєннями і розбудови довіри, тактична протиракетна оборона, матеріально-технічне забезпечення, співпраця між військовими, оборонна реформа і надзвичайні ситуації цивільного характеру.

Конкретним проявом рівня політичної співпраці, досягнутого РРН у результаті відвертого обміну поглядами, стала спільна заява міністрів закордонних справ РРН 9 грудня 2004 року під час політичної кризи в Україні. РРН закликала усі сторони продовжувати утримуватись від розпалювання насильства, не допускати залякування виборців і працювати над забезпеченням чесного і вільного виборчого процесу. Члени РРН підтвердили свою підтримку демократії в Україні, а також її незалежність, суверенітет і територіальну цілісність – елементи, які вважаються абсолютно необхідними для спільної і неподільної безпеки і стабільності всіх [2, с. 210-212].

Сприяння контактам і співпраці. Російська місія при НАТО була створена в березні 1998 року з метою сприяння консультаціям і співпраці між НАТО і Росією. На початку 2001 року у Москві відкрився Центр інформації НАТО, який повинен поліпшити взаємне

розуміння за допомогою поширення інформації і публікацій, організації семінарів і конференцій. Центр зосереджений на поясненні необхідності співпраці між НАТО і Росією, яка викликана зростаючою кількістю сфер, у яких інтереси країн – членів НАТО і Росії збігаються: боротьба з тероризмом, розповсюдженням зброї масового знищення, обмін досвідом оборонної реформи.

У травні 2002 року, в Москві, з метою поліпшення прозорості і сприяння регулярним контактам, обміну інформацією та для проведення консультацій між Військовим комітетом НАТО і російським Міністерством оборони була створена Військова комісія по зв'язках.

У 2003 році між канцелярією Генерального секретаря НАТО і секретаріатом міністра оборони Росії встановлено прямий захищений телефонний зв'язок.

2004 рік – при Верховному оперативному командуванні НАТО в Монсі, Бельгія, створено російське Військове бюро по зв'язках. Російські офіцери призначені до Центру координації Партнерства, де вони сприяють участі в заходах у рамках ПЗМ [2, с. 212].

Боротьба з тероризмом. Саме в цьому напрямку позиції країн – членів НАТО і Росії збігаються найбільше, оскільки тероризм став найбільшою загрозою для міжнародної безпеки і стабільності, що вимагає дедалі більшої координації реагування.

Грудень 2004 року: після трагічних подій у Беслані, що стали наслідком діяльності терористів у Росії, було вироблено комплексний План дій РРН проти тероризму, який було затверджено міністрами закордонних справ РРН. Цей План забезпечує співпрацю у рамках РРН і консолідує співробітництво, спрямоване на запобігання тероризму, боротьбу з терористичною діяльністю і подолання наслідків терактів [2, с. 212-213].

Міністр оборони Росії Іванов особисто розпорядився якомога швидше забезпечити відповідність російського МО натовським стандартам, тому що Росія і НАТО разом повинні боротися проти тероризму та інших реальних загроз, які існують сьогодні [3, с. 1].

На трьох конференціях високого рівня – у Римі та Москві у 2002 році і в Норфолку, США, у 2004 році – вивчалась роль військових у боротьбі з тероризмом, вироблялись рекомендації щодо розвитку практичної військової співпраці у цій сфері.

У червні 2005 року на конференції у Словенії розглядалися завдання, які постали перед властями Росії, Іспанії, Туреччини і США у зв'язку із подоланням наслідків недавніх терактів, та застосування отриманого досвіду в політиці і на практиці.

Специфічні аспекти боротьби з тероризмом також знаходяться у центрі уваги під час планування заходів на випадок надзвичайних

ситуацій, боротьби з розповсюдженням ЗМЗ, управління повітряним простором, тактичної протиракетної оборони, військової реформи і наукової співпраці [2, с. 212-213].

У грудні 2005 року міністри закордонних справ країн – членів РРН на своїй зустрічі відзначили прогрес у реалізації Плану дій РРН щодо тероризму, у тому числі підготовку російських кораблів до участі в морській антитерористичній операції НАТО в Середземному морі “Активні зусилля” [4, с. 13].

Під час зустрічі міністрів оборони країн – членів РРН у березні 2006 року у Таорміні, Італія, російський крейсер “Москва” прибув до порту Мессіна. Крейсер використовується як тренувальна база російських офіцерів, які братимуть участь в операції “Активні зусилля” наприкінці цього року. Операція “Активні зусилля” здійснюється в рамках внеску НАТО в боротьбу з тероризмом на морі. Протягом весни представники НАТО та Росії мають закінчити важливий етап підготовки, що передуватиме розгортанню, включаючи підготовку на морі.

Після проведення зустрічі Генеральний секретар НАТО Яап де Хооп Схеффер разом із російським міністром оборони Сергієм Івановим відвідали корабель та відзначили важливість такої підготовки як крок уперед у відносинах Росія – НАТО.

Міністри також обговорили інші місії, що здійснюються під проводом НАТО, такі як операції в Афганістані, Балканах, Іраку, Дарфурі, а також поточні питання в галузі енергетичної безпеки [5, с. 11].

Травень 2007 р. – конференція РРН в Анкарі, Туреччина, присвячена розвитку діючого співробітництва у вивченні терористичної тактики й методів. Вибух бомби, що створили терористи в турецькій столиці всього лише через кілька днів, – свідок необхідності міжнародного співробітництва в боротьбі з цією погрозою. Основна увага на конференції в Анкарі приділялася вивченню потенціалу співробітництва в чотирьох основних областях:

- розвиток інформаційного обміну по протидії ідеологічній опорі тероризму;
- вивчення використання терористами Інтернету з метою підбурювання, вербування й збору коштів;
- організація інформаційного обміну РРН щодо заходів кризового реагування з метою забезпечення постійного неофіційного обміну інформацією й досвідом;
- організація семінару, спрямованого на підвищення ефективності в узгодженні дій місцевих і національних служб, що беруть участь у кризовому реагуванні й реагуванні на теракти [13].

3-24 вересня 2007 р. сторожовий корабель ВМФ Росії “Ладный” брав активну участь в операції “Активні зусилля”. “Ладный” перебував під оперативним керуванням НАТО й здійснював патрулювання окремих секторів Середземного моря з метою контролю і спостереження за основними морськими шляхами. Готуючись до участі в операції, екіпаж “Ладного” ознайомився зі стандартним порядком і засобами зв'язку НАТО, а також досяг належного рівня володіння англійською мовою.

“Ладный” є другим російським кораблем, що бере участь в операції “Активні зусилля”, після сторожового корабля “Пытливый”, що приєднався до операції у вересні 2006 р. У майбутньому очікується почергова участь в операції і інших кораблів ВМФ Росії.

Росія стала першою державою-партнером, що взяла участь в операції. Україна, що надала в червні 2007 р. фрегат, стала другою такою державою-партнером [8].

Подолання виникаючих загроз безпеці. Існуюча доступність балістичних ракет, яка дедалі збільшується, являє собою безпрецедентну загрозу всьому світу. Тому ця загроза долається спільними зусиллями в сфері тактичного протиракетного захисту, в якій НАТО і Росія досягли вражаючих результатів.

У березні 2004 року в США відбулись спільні командно-штабні навчання.

У травні 2005 року пройшли наступні навчання в Нідерландах з метою досягнення такого рівня оперативної сумісності, який дав би змогу НАТО і Росії, які виконують спільну місію, швидко й ефективно спільно протистояти загрозі від балістичних ракет підрозділам, які виконують сумісні завдання. У 2005 році закінчилося Дослідження оперативної сумісності у сфері тактичної протиракетної оборони, що виконувалось під егідою РРН. Співпраця у рамках РРН здійснюється у сфері управління повітряним простором з метою посилення безпеки і прозорості повітряного руху, а також боротьби із загрозою потенційного використання цивільних літаків у терористичних цілях [2, с. 213-214].

Оперативна співпраця. Протягом семи років Росія надавала найбільші серед країн – не членів НАТО контингенти збройних сил для миротворчих сил під проводом НАТО на Балканах, де російські військовослужбовці служили пліч-о-пліч зі своїми колегами з країн-партнерів і країн – членів НАТО, підтримуючи зусилля міжнародного співтовариства з розбудови тривалої безпеки і стабільності в регіоні. Російські миротворці здійснювали щоденне патрулювання і перевірки, а також допомагали виконувати завдання з відбудови та гуманітарної допомоги.

На основі досвіду миротворчої співпраці на Балканах виробляється загальна концепція спільних миротворчих операцій, яка повинна слугувати основою для спільних миротворчих операцій НАТО і Росії, а також забезпечити детальну схему спільної роботи, покликану забезпечити рівну, конструктивну і передбачувану співпрацю між союзниками по НАТО і Росією у разі проведення такої операції.

У грудні 2004 року було остаточно узгоджено нюанси участі Росії у морській операції НАТО “Ектив ендевор” у Середземномор’ї. Участь Росії у цій операції знаменує початок нового етапу оперативної діяльності, пов’язаної з досягненням вищого рівня військової оперативної сумісності як у галузі врегулювання критичної ситуації, так і в боротьбі проти тероризму.

У квітні 2005 року в рамках неформальної зустрічі міністрів закордонних справ РРН у Вільнюсі, Литва, Росія приєдналась до Угоди ПЗМ про статус збройних сил, створивши необхідні правові рамки для подальшої оперативної практичної співпраці [2, с. 214-215].

У грудні 2005 року міністри закордонних справ країн – членів РРН погодилися розпочати пілотний проект з підготовки спеціальних підрозділів у Афганістані та країнах Центральної Азії для боротьби з наркотиками. Цей проект стане підтримкою зусиль міжнародної спільноти щодо зміцнення безпеки і стабільності в Афганістані та навколо нього. Будуть створені курси для офіцерів середньої ланки з Афганістану, Казахстану, Киргизстану, Таджикистану, Туркменістану та Узбекистану з метою підготовки їх до боротьби із загрозою, пов’язаною з нелегальним ввезенням наркотичних речовин [1, с. 4].

У березні 2007 року російські фахівці й експерти НАТО у рамках програми роботи РРН були присутні як спостерігачі на показових навчаннях французьких ЗС на Аворській базі ВВС. У ході навчань були продемонстровані сили і засоби, які використовуються для реагування на аварію з ядерною зброєю [13].

21 червня – 7 липня 2007 р. на прохання Росії науково-дослідний корабель НАТО “Альянс” взяв участь в обстеженні місця загибелі у Баренцовому морі російського підводного човна. На момент аварії на борту човна перебували два ядерних реактори, які вдалося відключити й привести в безпечний стан за допомогою рятувального підводного апарата з дистанційним управлінням, що належить одночасно Великій Британії, Франції та Норвегії. Дане дослідження стало першим етапом міжнародних зусиль по підняттю затонулого атомохода [10].

Вересень 2007 р. – 60 експертів і офіційних осіб з Росії й держав – членів НАТО зібралися у Флоренції, Італія, для участі в семінарі

“Погрози й виклики поширення”, що був організований під егідою РРН. У семінарі взяли участь високопоставлені співробітники й експерти, що займаються питаннями поширення зброї масового знищення і засобів їхньої доставки.

Семінар сприяв розширенню й поглибленню дискусії про зусилля, що вживаються в боротьбі з поширенням ЗМЗ й засобів їхньої доставки. Особлива увага була приділена поширенню балістичних ракет і ядерному тероризму [8].

У жовтні 2007 р. в Росії під керівництвом РРН відбулася друга зустріч на високому рівні, присвячена проекту навчання співробітників Афганістану й Центральної Азії методам боротьби з наркотрафіком. Заступник Генерального секретаря Р. Симмонс назвав проект “одним з найбільш вагомих досягнень співробітництва Росія – НАТО” [9].

Оборонна реформа. Необхідність подолання усього спектра загроз ХХІ століття викликає у Росії і країн – членів НАТО спільну заінтересованість в оборонній реформі. Виникає потреба мати збройні сили таких розмірів, підготовки і оснащення, які забезпечать збереження миру і спокою в Європі і всьому світі. Співпраця в рамках РРН у сфері оборонної реформи поширюється на багато різних аспектів, зокрема управління ресурсами, конверсія оборонної промисловості, оборонне планування і планування збройних сил, макроекономічні, фінансові й соціальні питання.

Інші сфери співпраці охоплюють утилізацію військових ядерних відходів, стратегічні військово-транспортні повітряні перевезення, військову інженерну справу, оперативну сумісність у галузі матеріально-технічного забезпечення, що є передумовою успішної співпраці в усіх сферах.

В Оборонному коледжі НАТО у Римі для російських науковців встановлено дві наукові стипендії з метою сприяння дослідженням оборонної реформи.

У червні 2001 року в Москві відкрився Центр Росія – НАТО для перепідготовки звільнених у запас військовослужбовців та членів їхніх сімей.

У 2003 році було відкрито ще шість таких регіональних навчальних центрів в інших регіонах Росії [2, с. 215].

Співпраця між військовими. Головною метою співпраці між військовими є вдосконалення оперативної сумісності між збройними силами Росії та Альянсу, оскільки сучасні військові повинні бути здатними діяти в рамках багатонаціональних командних структур і збройних сил, у разі необхідності співпрацювати в операціях з підтримання миру та врегулювання кризових ситуацій.

Створена і виконується насичена програма навчань і бойової підготовки.

Після загибелі у серпні 2000 року російської ядерної субмарини “Курск” почалася спільна робота над питаннями рятування екіпажів.

У лютому 2003 року підписано угоду, спрямовану на стандартизацію пошуково-рятувальних процедур, співпрацю з розробки обладнання, обміну інформацією і проведення спільних навчань.

Розробляються можливі заходи щодо активізації навчань між військово-морськими формуваннями НАТО і Росії. У 2005 році проводилися тренувальні навчання з метою підготовки російських екіпажів до майбутньої участі в операції “Ектив ендевор” [2, с. 215].

Співпраця у сфері матеріально-технічного забезпечення. Вимоги до стану безпеки, який відповідає сьогоденню, потребують більш мобільних збройних сил і багатонаціональних операцій, що, у свою чергу, вимагає вдосконаленої координації і об’єднання ресурсів там, де це можливо. Численні ініціативи РРН спрямовані на співпрацю в сфері матеріально-технічного забезпечення як з цивільної, так і військової сторони. Зустрічі і семінари зосереджені на зміцненні взаємопорозуміння у цих сферах за допомогою обміну інформацією з таких питань, як стратегія матеріально-технічного забезпечення, доктрини, структури і набутий досвід.

Вивчаються можливості практичної співпраці у таких сферах, як повітряний транспорт і заправка літаків у повітрі [2, с. 216].

Контроль над озброєннями. Обговорюючи питання контролю над озброєннями та заходи з розбудови довіри, НАТО і Росія підтвердили свою оцінку Договору про звичайні озброєння в Європі (ЗОЄ) як гарантії європейської безпеки.

Росія взяла на себе певні зобов’язання стосовно Грузії та Молдови, підписавши у 1999 році Заключний акт Стамбульської конференції держав – учасниць Договору ЗОЄ [2, с. 216].

Ліквідація надзвичайних ситуацій і наслідків катастроф. Меморандум про взаєморозуміння у сфері цивільного планування на випадок надзвичайних ситуацій і готовності до катастроф, підписаний у 1996 році, створив необхідні умови для співпраці між НАТО і Росією у сфері реагування на катастрофи. Практичні форми співпраці – спільна робота над вдосконаленням захисту цивільного населення та реагування на різні надзвичайні ситуації.

Євроатлантичний центр координації реагування на катастрофи (ЕАОРСС), який було створено на пропозицію Росії, декілька разів використовувався для координації допомоги жертвам повеней, землетрусів, зсувів землі, пожеж та інших катастроф у різних країнах-партнерах.

У 2002 та 2004 роках Росія приймала на своїй території навчання з цивільного планування на випадок надзвичайних ситуацій та реагування на катастрофи.

Росія та Угорщина фінансували ініціативу з розвитку можливостей і засобів швидкого реагування у разі виникнення надзвичайної ситуації з хімічними, біологічними, радіологічними чи ядерними агентами [2, с. 216-217].

Наукова та екологічна співпраця НАТО з Росією розпочалась у 1998 році, коли було підписано Меморандум про взаєморозуміння у галузі науково-технічної співпраці. У рамках наукових програм НАТО науковцям з Росії надано більше стипендій і грантів, ніж представникам будь-якої іншої країни-партнера.

У центрі уваги наукового співробітництва знаходиться використання досягнень цивільної науки для захисту від тероризму та нових загроз, а саме: виявлення вибухових речовин, вивчення соціально-психологічного впливу тероризму, захист від хімічних, біологічних, радіологічних або ядерних агентів, комп'ютерна безпека і безпека транспорту.

Важливою сферою співробітництва є прогнозування катастроф і запобігання їм, а також співпраця з вирішення проблем довкілля, які є наслідком цивільної та військової діяльності [2, с. 217].

Опір Росії щодо розміщення об'єктів ПРО США в Польщі й Чехії. Вересень 2007 р. Віце-прем'єр уряду РФ С. Іванов прямо заявив, що ПРО США в Європі буде спрямована не проти Ірану, у якого немає й не може бути міжконтинентальних ракет, а проти Росії. Таким чином, напередодні вирішальних переговорів у Москві російська сторона дає зрозуміти, що ні за яких умов не погодиться на розміщення об'єктів ПРО США в Польщі й Чехії. І торг у цьому питанні недоречний. Це означає, що шанси на досягнення компромісу в ході вирішального раунду російсько-американських переговорів залишаються мінімальними [19].

Листопад 2007 р. Начальник Генерального штабу ЗС РФ генерал Ю. Балауєвський впевнений, що заплановане США розгортання третього позиційного району ПРО в Східній Європі однозначно спрямоване проти Росії. Він стверджує, що в когось у США ще існує бажання спробувати вирішити завдання тією зброєю, що у них є. Начальник російського Генштабу далі додав: "Забезпечити безкарність застосування своєї зброї й не одержати у відповідь щось – це рухає сьогодні тими людьми, які пропонують президентові США створити глобальну ПРО, і спрямованість її в Європі однозначно не проти Ірану, тому що навіщо сьогодні становити систему, якої немає в Ірані? Але є система в Росії. І

якщо американці створять радар і протиракету, – то ці протиракету й цей радар будуть однозначно спрямовані проти Росії” [20].

Мораторій на виконання Росією договору про обмеження звичайних озброєнь у Європі. Травень 2007 р. В. Путін у посланні федеральним зборам оголосив про рішення Росії вийти з договору про обмеження звичайних озброєнь у Європі на знак протесту проти того, що Захід договір не ратифікує. У той день це стало однією з головних світових новин, а коментатори заговорили про початок нової гонки озброєнь [11].

26 квітня 2007 р. Міністри закордонних справ Росії і держав НАТО в Осло, Норвегія, обговорили питання стратегічної протиракетної оборони, зокрема дискусії США з приводу розміщення об’єктів ПРО в Європі. 26 членів НАТО цілком виразно висловили думку, що плани США ні в якій мірі не можуть порушити стратегічної рівноваги в Європі, тоді як Росія висловлює в даному зв’язку істотну заклопотаність. Сторони досягли консенсусу про необхідність просувати вперед дискусію по цій темі надалі на РРН, приділяючи особливу увагу оцінці погроз.

Члени НАТО висловили глибоку заклопотаність і стурбованість у зв’язку з оголошенням Президента Путіна про те, що Росія в односторонньому порядку припиняє своє приєднання до Договору про звичайні збройні сили в Європі. Наголошувалось, що члени НАТО завжди повною мірою виконували існуючі в адаптованому договорі про звичайні збройні сили домовленості і ратифікують адаптований Договір, як тільки Росія повною мірою виконає свої Стамбульські зобов’язання по виведенню військовослужбовців і військової техніки із Грузії й Молдови [16].

7 листопада 2007 р. Державна дума одноголосно оголосила мораторій на виконання Росією договору про обмеження звичайних озброєнь у Європі. Сперечалися депутати в основному про те, чи треба обмежуватися призупиненням дії договору або зовсім його денонсувати [11].

Держави НАТО висловили глибоке розчарування й заклопотаність відносно рішення Росії призупинити в односторонньому порядку виконання зобов’язань за договором про обмеження звичайних озброєнь у Європі. Члени Альянсу зберігають прихильність виконанню умов Договору й сподіваються, що Росія вступить у конструктивний і плідний діалог, спрямований на забезпечення подальшого співробітництва [12].

Відновлення регулярних польотів стратегічної авіації Росії в районах Північної Атлантики та Північного полюса. Серпень 2007 р.

У ході проведених навчань стратегічної авіації РФ бомбардувальники Ту-22М3 і Ту-95МС облетіли американську авіабазу на острові Гуам у центральній частині Тихого океану.

Командувач аерокосмічної оборони Північної Америки (NORAD) генерал Ж. Ренуар заявив, що його підлеглі “пильно стежать” за польотами російських стратегічних бомбардувальників у районі Північного полюса. У такий спосіб Ренуар відреагував на заяву МО Росії, що польоти бомбардувальників над нейтральними водами, зокрема в районі Аляски, будуть продовжені. “За останні кілька місяців російські військові літаки дійсно літають трохи частіше і трохи далі, ніж раніше”, – сказав командуючий NORAD, додавши, що всі польоти російських бомбардувальників над нейтральними водами в районі Аляски ретельно відслідковуються [14].

6 вересня 2007 р. 8 російських стратегічних бомбардувальників Ту-95 здійснювали патрулювання в міжнародному повітряному просторі над Атлантикою. Британські перехоплювачі “Торнадо” були підняті по тривозі, коли російські літаки, як стверджують британські військові, стали наближатися до повітряного простору Великобританії. Одна година польоту перехоплювача коштує більше 80 000 доларів. Відзначається, що розмах операції зажадав також вильоту літака електронної розвідки і повітряного танкера.

Начальник служби інформації ВВС Росії А. Дробишевський також надав відомості, що російські літаки перебували в повітрі по 17 годин, літаючи над нейтральними водами й не наближаючись до кордонів іноземних держав і що в кожному польоті російських бомбардувальників супроводжували винищувачі НАТО. За його словами, на перехоплення Ту-95 вилетіли 20 винищувачів ВВС Норвегії й Великобританії [15].

14 вересня 2007 р. 2 стратегічних ракетноносці Ту-160 дальньої авіації ВВС Росії пройшли повз береги Норвегії й Шотландії, після чого пішли в повітряний простір над Північною Атлантикою. ВВС Норвегії й Великобританії підняли свої винищувачі на перехоплення Ту-160. Винищувачі НАТО супроводжували російські ракетноносці протягом 4 годин.

Тривалість польоту ракетноносців, що роблять щоденне патрулювання відповідно до наказу президента Росії від 17 серпня 2007 року, становить близько 15 годин [18].

Таким чином, підсумовуючи наведене вище, можна зробити декілька важливих висновків.

1. За останні 10 років *НАТО і Росія досягли значного прогресу в розвитку справжнього партнерства* і подоланні наслідків

попередньої конфронтації та суперництва, тим самим посиливши взаємну довіру і зміцнивши співробітництво.

2. Сьогодні Росія і країни – члени НАТО регулярно зустрічаються як рівні в Раді Росія – НАТО для проведення консультацій з поточних питань безпеки і з метою розвитку практичної співпраці з широкого спектра спільних питань.

3. Поширення НАТО на країни Східної Європи робить для Росії значно менш продуктивною ідею протистояння із Заходом. У Росії менше шансів бути успішною у тривалому протистоянні із Заходом, аніж їх свого часу було в СРСР.

4. Розбіжності з деяких питань зберігаються, для розв'язання їх потрібен певний час, але в основі нового духу співпраці лежить усвідомлення того, що Росія і країни – члени НАТО поділяють стратегічні пріоритети: боротьба з тероризмом і розповсюдженням зброї масового знищення.

5. Наявне зіткнення геополітичних інтересів Росії та США більшою мірою не є таким гострим та вибухонебезпечним, яким воно було за часів “холодної війни”, оскільки постійно проходять зустрічі між високопосадовцями обох країн, з'ясовуються наміри та позиції стосовно усіх виникаючих протиріч і проблем.

6. Відновлення польотів стратегічної авіації Росії в районах Північної Атлантики та Північного полюса на постійній основі потребує значних витрат. Не виключено, що воно пов'язане з внутрішньополітичною ситуацією у самій Росії.

7. У результаті вступу до НАТО сусідів Росії має місце ідеологічний вплив на саму Росію, яка втратила можливість повернення контролю над цим регіоном. Геополітична “однорідність”, створена НАТО на західних кордонах Росії, рано чи пізно може зумовити демократизацію самої Росії.

Тому в цілому можна погодитися з твердженнями директора Центру інформації та документації НАТО в Україні Мішеля Дюре, що сьогодні Росія вже фактично перебуває в НАТО, оскільки 60 чиновників РФ, і навіть представники ВПК, акредитовані в Альянсі. У Москві, як і в Києві, також працює Бюро інформації НАТО. Однак стереотипи щодо суті та співпраці з Альянсом у російських громадян такі ж сильні, як і в Україні.

М. Дюре підкреслює, що НАТО наразі є Альянсом колективної безпеки, а не Альянсом колективної оборони. У цьому полягає його нова концепція. Радянські стереотипи, які існують у свідомості деяких верств суспільства, треба подолати, щоб об'єднатися і разом відповідати на виклики, які загрожують безпеці людей [3, с. 1].

1. Брифінг НАТО. – 2006. – Жовтень.
2. Довідник НАТО. – 2006.
3. Матеріали круглого столу “Подолання стереотипів щодо НАТО: українська перспектива в контексті європейського досвіду”, 15 вересня 2006 р. – Миколаїв: МДГУ ім. Петра Могили, 2006.
4. “Новини НАТО”. – 2005. – Вип. 4.
5. Новини НАТО. – 2006. – Вип. 1.
6. Палій О. Навіщо Україні НАТО? – К.: Дніпро, 2006.
7. <http://lenta.ru/news/2007/08/17/duty/>.
8. <http://www.nato.int/docu/other/ru/updates/2007/09-september/r0903a.html>.
9. <http://www.nato.int/docu/other/ru/updates/2007/10-october/r1022a.html>.
10. <http://www.nato.int/docu/other/ru/updates/2007/07-july/r0721a.html>.
11. <http://www.newsland.ru/News/Detail/id/108074/>.
12. <http://www.nato.int/docu/other/ru/updates/2007/07-july/r0716a.html>.
13. <http://www.nato.int/docu/other/ru/updates/2007/05-may/>